

Hüquqi dövlət quruculuğu yeni inkişaf mərhələsində

Bu sahədə islahatlar uğurla davam edir

Məzahir ƏHMƏDOV,
Yeni Azərbaycan Partiyasının,
Binəqədi Rayon Ağsaqqallar
Şurasının üzvü.

Milli ideologiyamızın banisi ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi mütərəqqi dövlətçilik ideyaları, müdrik siyasəti müasir mərhələdə uğurla inkişaf edir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanın dövlətçilik tarixində ən böyük xidmətlərindən biri də müstəqil respublikamızın ilk Konstitusiyasının demokratik meyarlar əsasında hazırlanması və ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilməsidir. 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul edilmiş müstəqil Azərbaycanın ilk Konstitusiyası ölkənin gələcək inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirməklə yanaşı, insan hüquq və azadlıqlarının təminatına dövlətin ali məqsədi kimi ön plana çıxarmışdır. Konstitusiyada hakimiyyət bölgüsü prinsipləri əksini tapmış, məhkəmə-hüquq islahatlarının həyata keçirilməsinə fundamental hüquqi zəmin yaradılmışdır. Əsas Qanunda təsbit olunmuş bir sıra mühüm müddəalar məhkəmə hakimiyyətinin müstəqilliyinə ciddi təminat yaratmış, bu prinsip önə çəkilməklə sonrakı mərhələdə yeni qanunvericilik aktları qəbul olunmuşdur. Ədliyyə Nazirliyinin yenidən və əsaslı surətdə təsis edilməsi də ümummilli liderimizin adı ilə bağlıdır. Azərbaycan ədliyyəsi ölkənin müstəqilliyini bərpə etdikdən sonra da ulu öndərin diqqətindən kənarda qalmamış, sistemin inkişafını təmin edən ardıcıl və məqsədyönlü islahatlar həyata keçirilmiş, nazirliyin səlahiyyətləri genişləndirilmiş, cəmiyyətdə rolu artmışdır.

Azərbaycan 1996-2003-cü illərdə insan hüquq və azadlıqlarının, demokratik təsisatların təminatı ilə bağlı bir sıra beynəlxalq konvensiyalara qoşulmuşdur. Azərbaycan Respublikasının insan hüquqlarının qorunması sahəsində əldə etdiyi ən mühüm nailiyyətlərdən biri də BMT və Azərbaycan hökuməti arasında 1998-ci ilin avqustunda imzalanmış "İnsan hüquqları və demokratiyanın dəstəklənməsi sahəsində birgə layihə haqqında" memorandum olmuşdur. Həmin memorandum əsasən BMT insan hüquqlarını dəstəkləmək və müdafiə etmək sahəsində ümumi biliklərin və potensialın Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması, prosedür və hesabatlar sisteminin təkmilləşdirilməsi, mülki cəmiyyətin inkişafı və digər məsələlər sahəsində Azərbaycan Respublikası hökuməti ilə birgə tədbirlər həyata keçirilmişdir. 1998-ci ildə ümummilli lider Heydər Əliyev "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" fərman imzalamış, insan hüquqları sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin istiqaməti və konsepsiyası dəqiq şəkildə müəyyən edilmişdir. İnsan hüquqları sahəsində proqram rolunu oynayan bu sənədlə insan hüquqları məsələsi ümumdövlət səviyyəsinə qaldırılmış, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərmanı ilə "İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı" təsdiq olunmuşdur. Ulu öndərin 1998-ci ilin dekabrında imzaladığı fərmanla qüvvəyə minmiş "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Qanun bu sahədə qanunvericiliyin müasirləşdirilməsi və beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması baxımından mühüm addım olmuşdur. Hakim vəzifəsinə seçkilərin test üsulu ilə, tamamilə açıq, şəffaf, obyektiv və ədalətli prosedür əsasında keçirilməsi prinsiplərini müəyyənləşdirən qanunda məhkəmə hakimiyyətinin dövlət idarəçilik sisteminə nüfuzlu, mötəbər və müstəqil təsisat kimi formalaşması məsələsinə də xüsusi diqqət ayrılmışdır. "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Qanuna müvafiq olaraq hakimlərin test üsulu ilə seçilməsi üçün ölkə Konstitusiyası

slı ilə təsbit olunmuş hər üç hakimiyyət qolu ilə qarşılıqlı fəaliyyət göstərən yeni qurum - Məhkəmə-Hüquq Şurası yaradılmışdır.

Məhkəmələrin işinin təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması məqsədilə 2004-cü ilin dekabrında "Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında" yeni qanun qəbul olunmuş, "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" qanuna bir sıra mütərəqqi dəyişikliklər edilmişdir. Dövlət başçısının 19 yanvar 2006-cı il tarixli "Azərbaycan Respublikasında məhkəmə sisteminin müasirləşdirilməsi" və "Azərbaycan Respublikasının bəzi qanunvericilik aktlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə" fərmanı keyfiyyətcə yeni mərhələdə ölkəmizdə çoxşaxəli hüquq islahatları üçün baza rolunu oynamışdır. Regionların sosial-iqtisadi inkişafı sahəsində həyata keçirilmiş bir sıra təşkilati-hüquqi, sosial tədbirlərin mahiyyətindən irəli gələn bu mühüm fərman əsasında regionlarda yeni apelyasiya və inzibati-iqtisadi məhkəmələr yaradılmışdır.

Məhkəmə-Hüquq Şurasının rəhbərliyi altında son illər hakimlərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinin daha şəffaf, obyektiv, çevik mexanizmlərinin müəyyənləşdirilməsi ədalət mühakiməsinin səmərəliliyini və keyfiyyətini artırır. Cəmiyyətin məhkəmələrə olan inamı daha da möhkəmlənir, ölkəmizin beynəlxalq imici yüksəlir. Ölkəmizdə aparılan məhkəmə-hüquq islahatlarına yeni nəfəs verən hadisələrdən biri də 27 dekabr 2011-ci il tarixdə "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında" sərəncamı imzalanması olmuşdur. Sərəncamda diqqətli cəlb edən məqamlar əsas etibarilə insan hüquqlarının müdafiəsinə tənzimləyən beynəlxalq sənədlərin müddəalarının Azərbaycan Respublikasının məhkəmələri tərəfindən tətbiqi üzrə araşdırma və tədqiqatların aparılması, xüsusilə, İnsan Hüquqlarına dair Avropa Konvensiyasının məhkəmə aparatı işçiləri tərəfindən öyrənilməsi, məhkəmə qərarlarının vaxtında və dəqiq icrasının təmin edilməsi məqsədi ilə icra tədbirlərinin zəruriliyi ilə bağlıdır.

Möhtərəm Prezidentimizin humanizm siyasətinin təzahürü olaraq imzaladığı "Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə" sərəncamı ölkədə cəza siyasətinə, cinayət qanunvericiliyinə baxışın yenilənməsinə, penitensiar sistemin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə və dünyada mövcud olan mütərəqqi təcrübələrin tətbiqinə xidmət etmişdir. Prezidentin qanunvericilik təşəbbüsü əsasında Cinayət Məcəlləsinə dəyişiklik edilmişdir ki, bura humanistləşdirmə, liberallaşdırma, azadlıqdan məhrum etmə cəzalarının azaldılması daxildir. Eyni zamanda ölkə Prezidentinin sərəncamı ilə təsbit edilmiş Probasiya xidmətinin yaradılması üzrə mühüm addımlar atılmış, bu institutun əhəmiyyəti və yeniliyi nəzərə alınaraq Ədliyyə Akademiyasında müvafiq treninqlər keçirilmişdir. Xidmətin fəaliyyətinin səmərəli və müvafiq şəkildə məqsədlə möhtərəm Prezidentimiz tərəfindən ədliyyə fəaliyyəti ilə bağlı qanunvericiliyə mühüm dəyişikliklər edilərək nazirliyin aparatında ayrıca baş idarə - səlahiyyətli Probasiya xidməti yaradılmışdır. Sərəncamın əsas yeniliklərindən biri olan cəzaların icrası və qətimkan tədbirlərinin tətbiqi zamanı müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadəni təmin etmək məqsədilə bu sahədə bir sıra dövlətlərin təcrübəsi öyrənilmişdir. Bununla yanaşı, cəmiyyətdən təcrid etmə ilə əlaqədar olmayan, o cümlədən ictimai işlər cəzasının effektiv icrası üzrə tədbirlər görülmüş, "elektron icra" sistemi vasitəsilə ictimai işlər cəzasını çəkən şəxslərə və icra prosesinə nəzarət gücləndirilmiş, bu cəzanın səmərəli tətbiqi məqsədilə qanunvericilik təkmilləşdirilərək Nazirlər Kabinetinin 2017-ci il 17 oktyabr tarixli Qərarı ilə "İctimai işlər cəzasına məhkum olunmuş şəxslərin cəlb ediləcəyi işlərin növləri və belə işlərin keçiriləcəyi yerlərin müəyyənləşdirilməsi

Qaydası" təsdiq edilmiş, 2017-ci il 20 oktyabr tarixli Qanunla İnzibati Xətalər Məcəlləsinə ictimai işlər növündə cəzanın və inzibati tənbehin icrası ilə bağlı vəzifələrin yerinə yetirilməməsinə görə vəzifəli şəxslərin məsuliyyəti ilə bağlı dəyişikliklər olunmuşdur. Sərəncamda verilmiş tapşırıqların icrası çərçivəsində, həmçinin məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisələrində cəzanın qanunvericiliyin tələblərinə uyğun çəkilməsi, rejim qaydalarına ciddi riayət olunması ilə bağlı tədbirlər müəyyən olunmuş, habelə mövcud istehsal sahələrinin bərpası və yenilərinin yaradılması, bu fəaliyyətə sahibkarların, iş adamlarının cəlb olunması ilə bağlı addımlar atılmışdır. Respublikamızın yeni qlobal çağırışlara uyğun davamlı sosial-iqtisadi və mədəni inkişafının təmin olunması, doğma torpaqlarından didərgin düşmüş soydaşlarımızın problemlərinin həllində, humanizm, tolerantlıq ideya və prinsiplərinin uğurla inkişaf etdirilməsində Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın çoxşaxəli və əzmkar fəaliyyəti də xüsusilə qeyd olunmalıdır. Bütün bu böyük uğurların qazanılmasında Ədliyyə Nazirliyi rəhbərliyinin dövrün tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirdiyi səmərəli fəaliyyətini və göstərdiyi ardıcıl səyləri xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Ölkə başçısının qəbul etdiyi qərarların qüsuruz icra edilməsi, konstitusiyanın tələblərinə uyğun olaraq qanunun aliliyinin təmin olunması və Azərbaycan Ədliyyəsinin dünya hüquq sistemində uğurlu inteqrasiyası nazirlik rəhbərliyinin qətiyyətlə həyata keçirdiyi ardıcıl və səmərəli tədbirlər nəticəsində mümkün olmuşdur. İslahatlar o zaman uğurlu nəticələr verir ki, onun həyata keçirilməsi zəruriliyi cəmiyyətin sosial sifətinə çevirilsin. Tətbiq olunmuş yeniliklərin zamanla nə dərəcədə səsləşməsi, cəmiyyətin inkişaf tempinə adekvatlığı məsələləri həyata keçirilən mütərəqqi islahatların praktik nəticələr verməsi baxımından mühüm rol oynayır. Azərbaycanın bütün sahələrdə inkişaf etməsi, habelə insan hüquq və azadlıqları sahəsində ixtisaslaşmış digər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığının yeni mərhələyə qədəm qoyması məhkəmə-hüquq islahatlarının keyfiyyətcə daha yüksək müstəvidə davam etdirilməsini vacib məsələ kimi önə çəkib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev əsas ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş məhkəmə-hüquq islahatlarını yeni dövrün tələblərinə uyğun uğurla davam etdirir. Məhkəmələrin insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının yüksək səviyyədə qorunduğu, ədalət mühakiməsinin həyata keçirildiyi ali instansiyaya çevrilməsinə və cəmiyyətdə yüksək etimad qazanmasına çalışan dövlət başçısı bu sahədə beynəlxalq təcrübədən yararlanmağın təşəbbüskarı kimi çıxış edir. Ötən müddətdə respublikada uğurla həyata keçirilən məhkəmə-hüquq islahatlarının qaydasına əsasən isə vətəndaşların pozulmuş hüquq və azadlıqlarının bərpası ilə bağlı birbaşa Konstitusiyaya Məhkəməsinə müraciət etməsi hüququnun həyata keçirilməsi mexanizmləri müəyyən edilmişdir. İnsanların mühüm hüquqlarından sayılan mənzil toxunulmazlığı, yaxın qohumlarla qarşı ifadə verməyə görə məsuliyyətə cəlb edilməmə, məhkumun xüsusi mülkiyyətindəki əmlakının hamısının məcburi qaydada əvəzsiz olaraq müsadirə edilə bilməməsi haqqında olan qərarlar bu sıradakı böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ölkədə korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri gücləndirilmiş, bu istiqamətdə bir sıra mühüm qanunlar qəbul olunmuşdur. 2004-cü il yanvarın 13-də Milli Məclisdə qəbul edilmiş "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" qanunda korrupsiya ilə mübarizə üzrə dövlətin strateji kursunun əsasları müəyyən edilmiş, habelə korrupsiya cinayətlərinin

mahiyyəti və onlarla mübarizənin hüquqi əsasları müəyyən olunmuşdur. Dövlət başçısı İlham Əliyevin 2010-cu il 22 iyun tarixli fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının məhkəmə sisteminin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı bəzi tədbirlər və "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" və "Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarına dəyişikliklər və əlavələr edilməsi barədə" Qanunu xüsusi qeyd etmək lazımdır. Qanunla yerli iqtisad məhkəmələrinin bazasında inzibati-iqtisadi məhkəmələr yaradılmışdır.

Möhtərəm Prezidentimizin də qeyd etdiyi kimi, respublikamızın davamlı tərəqqisinin təmin edilməsi üçün bütün sahələrdə həyata keçirilən islahatlar məhkəmə-hüquq sisteminin inkişafında yeni mərhələnin başlanmasını və bu sahədə islahatların dərinləşdirilməsini zəruri edir. Müasir dövrün tələblərinə cavab verən, cəmiyyətdə yüksək nüfuzlu malik ədalət mühakiməsinin formalaşdırılması prosesini sürətləndirmək məqsədilə məhkəməyə müraciət imkanları daha da genişləndirilməli, məhkəmələrin fəaliyyətində şəffaflıq artırılmalı, məhkəmə icraatının effektivliyi yüksəldilməli, məhkəmə qərarlarının tam və vaxtında icra edilməsi təmin olunmalı, süründürməçiliyin və digər neqativ halların aradan qaldırılması üçün görülən tədbirlər gücləndirilməlidir. Eyni zamanda, ədalət mühakiməsi mexanizmlərinin effektiv fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün hakim və məhkəmə aparatı işçilərinin sosial müdafiəsi daha da yaxşılaşdırılmalı, müvafiq infrastrukturunun yenilənməsi işləri davam etdirilməli, məhkəmə icraatında müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqinin üstünlüklərindən hərtərəfli istifadə edilməli, digər mühüm məsələlər həll olunmalıdır. "Məhkəmə-hüquq sisteminin islahatların dərinləşdirilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 aprel 2019-cu il tarixli Fərmanı Azərbaycan məhkəmə hüquq sisteminin islahatların dərinləşdirilməsi məqsədi daşıyır. Çünki islahatlar davam edir və yeni iqtisadi formasiyaya keçid bu islahatların daha dərin aparılmasını zəruri edir. Dövlət başçısının imzaladığı bu Fərman formalaşdırılmış məhkəmə-hüquq sisteminin daha da təkmilləşdirilməsini, səmərəliliyinin artırılmasını, ən mütərəqqi beynəlxalq təcrübənin tətbiqini, sahibkarların şikayətlərinin daha çevik həll edilməsini, qərarların icrasının daha sürətli həyata keçirilməsi üçün özəl icra qurumunun yaradılmasını nəzərdə tutur. Eyni zamanda elektron məhkəmə sisteminin əhatə dairəsi genişləndiriləcək, məhkəmə işlərinə baxılmasında elektron resurslardan istifadənin səviyyəsi yüksələcək, elektron imzanın tətbiqi sahələri artırılacaqdır. Bununla yanaşı, vergi, gömrük, sosial sığorta ödənişləri üzrə ixtisaslaşmış məhkəmələrin, sahibkarlıq subyektləri ilə bağlı məhkəmə mübahisələri üzrə alternativ həll mexanizmlərinin - Arbitraj, Mediasiya institutlarının tətbiqi mübahisələrin həllində çevikliyi artıracaqdır. Nəticədə proseslərin müddətinin uzadılmasının qarşısı alınacaq və şikayətlərə baxılma müddətləri azalacaq. Hazırda məhkəmələrin iş yükü çoxdur və yeni altertaniv mexanizm və ixtisaslaşmış məhkəmələrin yaradılması bu iş yükünün azalması və daha qısa müddətdə, ixtisaslaşmış hakimlər tərəfindən baxılmasına imkan verəcək. Sabit məhkəmə praktikasının formalaşdırılması isə hüquq sistemində inamın güclənməsinə səbəb olacaq. Kommersiya məhkəmələrinin yaradılması olduqca mütərəqqi bir addım olmuşdur. Dünya praktikasında öz təsdiqini tapmışdır.

Müstəqil Azərbaycan ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi yolla irəliləyən, umerabəşəri dəyərlərə əsaslanan, ürəkbəşəriyyət və azadlıqlarının təminatı, demokratikləşmə sahəsində yeni-yeni uğurlara imza atır. Dövlət başçısı İlham Əliyev Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafı ilə paralel aparılan məhkəmə-hüquq islahatlarını bir-birindən təcrid olunmuş şəkildə götürmədən hər iki xətti Azərbaycanın gələcək yüksəlişinin vahid istinad nöqtəsi kimi əsaslandırır. Azərbaycanın bugünkü dinamik iqtisadi inkişafı isə deməyə əsas verir ki, respublikamız yaxın gələcəkdə insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təminatı sahəsində ən qabaqcıl dövlətlərdən birinə çevriləcəkdir. ■